

DEEL 5

Economie en innovatie

Filip De Rynck (UGent)
Lieven Janssens (UAntwerpen)

Deel 5 - Economie en innovatie

1. Leeswijzer

a. HOE KWAM DEZE TEKST TOT STAND?

Voor de “Toekomstvisie voor lokaal en binnenlands bestuur” selecteren we 11 actuele maatschappelijke opgaven om de ideeën over een bestuurlijke architectuur te inspireren en door te denken. De studie van recente **academische onderzoeksrapporten** en gesprekken voeden dit hoofdstuk:

- Gesprek met Mark Andries, administrateur-generaal van het Vlaams Agentschap Innoveren & Ondernemen - 22 februari 2023;
- Gesprek met Hans Maertens, Frank Beckx en Koen Van Diest (VOKA) - 2 mei 2023;
- Denkdag met bestuurlijke commissies en Raad van Bestuur van VVSG - 3 mei 2023;
- Gesprek met het dagelijks bestuur van SERV (Brussel) - 21 juni 2023.

De **ontwerpteksten** legden we voor aan een tiental experts en stakeholders in het thema van economie en innovatie.

We verwerkten onder meer de **feedback** van de collega's bestuurskundigen van het Steunpunt Bestuurlijke Vernieuwing (KU Leuven, UGent, UA Antwerpen en UHasselt), Mark Andries en Machteld De Dobbeleer (VLAIO), Koen Van Diest en Hans Maertens (VOKA), Mark Suykens (voormalig directeur VVSG) en VVSG (o.a. Bart Palmaers en Ward Van Hal).

b. FOCUS VAN DEZE TEKST

We beschrijven in deze tekst de maatschappelijke opgave inzake economie en innovatie en wat dat betekent voor het **lokaal bestuur**, voor de **Vlaamse overheid** en voor de **interbestuurlijke verhoudingen**. We hebben aandacht voor de provinciale overheid die binnen hun bevoegdheden vanzelfsprekend ook een impact hebben op het economisch beleid en op het lokale niveau.

De focus ligt vooral op de **interbestuurlijke relaties** en het probleem van **bestuurskracht bij lokale besturen**. We gaan minder in op alle initiatieven en het beleid van verschillende overheden: de lokale besturen (bv. KMO-zones, cadeaucheques), de provincie (bv. POM), de Vlaamse overheid (bv. jobbonus, innovatiebeleid) en de federale overheid (bv. belastingbeleid; sociale zekerheid) met hun eigen beleidsvrijheid nu al vormgeven.

We zijn **geen vakspecialisten** in deze materie maar denken de analyse door op het domein, die via gesprekken en studie van academisch onderzoek tot stand kwam. De inhoud van de tekst valt onder de verantwoordelijkheid van de twee penhouders van de toekomstvisie (Filip De Rynck en Lieven Janssens) en is verder voorwerp van debat. We pretenderen dus geenszins volledigheid noch dat dit de enige visie is op het aanpakken van de maatschappelijke opgave.

C. UIT HET PROFIEL VAN LOKALE BESTUREN 2030-2040

Het profiel van lokale besturen (hoofdstuk 3 uit de “Toekomstvisie op het lokaal en binnenlands bestuur”) bevat een aparte alinea over het lokaal economisch beleid.

De profieltekst gaat niet enkel in op de eigen dienstverlening en het eigen beleid maar duidt ook op de opdracht voor het lokaal bestuur om in **netwerken** met bedrijven en ook ondernemersorganisaties zoals VOKA en Unizo een verbindende rol op te nemen. Dat geldt ook nog voor **bovenlokale structuren**: bv. POM, streekplatformen, RESOC’s, ...

→ *Uit het profiel:*

Een faciliterend lokaal economisch beleid

Het lokaal bestuur ondersteunt **lokaal ondernemerschap**. Het gaat zowel om lokale (sociale) ondernemingen als private ondernemers (grote bedrijven, kmo’s, zelfstandigen, landbouwbedrijven). Het bestuur biedt daarvoor de ruimtes en infrastructuur en maakt werk van collectieve ruimtes voor starters, ondersteunt innovatie en verwijst ondernemingen naar specifieke vormen van ondersteuning.

Het lokaal bestuur maakt werk van een **performante dienstverlening** voor allerlei vragen van (potentiële) ondernemers en voert de regie van netwerken (onderwijs, ondernemers, overheden, landbouworganisaties) gericht op de creatie van zinvolle arbeid en de match tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt (werknemers en werkgevers).

Het lokaal bestuur kiest zelf ook voor een **sterke lokale publieke economie** via zijn personeelsbeleid, aankoopbeleid (aanbestedingen en lastenboeken) en aanbod van publieke diensten.

U kunt deze tekst best ook samen lezen met het deel over arbeidsmarkt en activering, waarin we dieper ingaan op problematieken verbonden aan het functioneren van de arbeidsmarkt.

2. Analyse van de maatschappelijke opgave en trends in het veld

a. DE MAATSCHAPPELIJKE OPGAVE

De aandacht voor de ruimtelijke inbedding van economie en arbeidsmarkt is in de laatste decennia sterk toegenomen. Het inzicht is gegroeid dat **economische innovatie en dynamiek groeit vanuit netwerken rond ondernemers en dat de lokale gemeenschap veel ontwikkelingspotentieel bevat voor economisch initiatief**, voor zinvolle kansen op arbeid en voor trajecten naar werk, op maat van de lokale gemeenschap en via netwerking tussen lokale actoren. Het is in deze bedding dat we de rol van lokale besturen situeren in het ecosysteem van ondernemers en bedrijven van allerlei slag en soort: start-ups, sociale economie, kleinhandel, ambachtelijke bedrijven, landbouwbedrijven, lokale bedrijven met een internationale ambitie of internationale bedrijven met lokale vestigingen.

Lokale initiatieven en lokale netwerken zijn belangrijk om economische activiteiten te creëren, om het economische weefsel te innoveren, voor de koppeling van vraag en aanbod op en de activering naar de lokale arbeidsmarkt. Vanzelfsprekend functioneren die lokale netwerken niet geïsoleerd, maar zijn zij **ingebod in de ruimere sociaal-economische ontwikkelingen en het beleid op regionaal, federaal en Europees niveau**.

Die versterkte aandacht voor de lokale inbedding komt er ook omdat een aantal maatschappelijke waarden nu meer in het geding zijn, waardoor we de externe effecten van economische activiteiten sterker vanuit het algemeen belang bekijken. Daardoor winnen meer integrale afwegingen over de effecten van economie en arbeidsmarkt op de gemeenschap in het algemeen en op lokale gemeenschappen in het bijzonder aan belang. Die waarden roepen ook vragen op over de verantwoordelijkheid om die publieke waarden te realiseren: het is niet aan de overheid alleen om die waarden na te streven, de eigen verantwoordelijkheid van economische actoren zelf is evenzeer in het geding.

Bedrijven en maatschappelijke actoren hebben een eigen maatschappelijke verantwoordelijkheid waarop de samenleving hen steeds meer aanspreekt. De overheid kan bijvoorbeeld proberen om discriminatie en racisme op de arbeidsmarkt te bestrijden, maar dat kan niet lukken als bedrijven niet zelf ook werk maken van een meer inclusief aanwervingsbeleid. Bedrijven die milieueffecten vooraf incalculeren en in hun beleidsstrategie internaliseren, zorgen voor minder kosten voor de gemeenschap en voor meer effectief overheidsbeleid. Het is zuur en klinkt dubbelzinnig als bedrijven externe kosten op de gemeenschap afwentelen en vervolgens klagen over te grote uitgaven door de overheid.

We benoemen kort de **belangrijkste externe effecten en publieke waarden**.

De toegenomen ongelijkheid op de arbeidsmarkt tussen hoogwaardige jobs voor hooggeschoolden en laagwaardige, onderbetaalde, onzekere en soms informele jobs legt het **verband met het sociale beleid** en leidt tot vragen over het functioneren van de arbeidsmarkt, over de regulering van de arbeidsmarkt en de handhaving van de regulering door overheden, ook de lokale overheden. Discriminatie en racisme bestrijden is een onderdeel van die regulering.

De sociale economie, die zinvolle arbeidskansen biedt aan specifieke groepen, vormt een noodzakelijke aanvulling en correctie, maar meteen ook een maatschappelijke kritiek op het functioneren van de reguliere arbeidsmarkt. Onder andere initiatieven op lokaal niveau kunnen op die problematiek inspelen door bijvoorbeeld arbeidskansen te koppelen aan de noodzakelijke renovatie van woningen, het onderhoud van de publieke ruimte, behoeften in de zorg ...

De ruimtelijke effecten van economische activiteiten en economische programma's raken discussies over **de waarde van open ruimte, de verweving van activiteiten in en de leefbaarheid van centra van steden en gemeenten, de koppeling met infrastructuur en mobiliteit**. De migratie van bedrijven en van grootschalige distributie naar de suburbane zones rond de gemeenten zorgde voor verlinte invalswegen, verhoogde mobiliteitsdruk en aantasting van open ruimte. Tezelfdertijd is dat mee de oorzaak (niet de enige oorzaak) van leeglopende centra waar de kleinhandel verdwijnt. In de centra blijven voormalige bedrijfsinfrastructuren leegstaan en zorgt de herbesteding voor complexe procedures van sanering en hergebruik. Ambachtelijke bedrijvigheid verweven in de centra botst op milieuwetgeving en weerstand van omwonenden.

Nauw verbonden met de ruimtelijke aspecten is de **logistieke component** van economische activiteit: elke activiteit brengt stromen van goederen, vervoer en personeel met zich mee. De opkomst van de deeleconomie en de pakjesindustrie, gevoed door de digitalisering, is daarvan een belangrijke component. In lokale besturen met een belangrijke aanwezigheid van landbouwbedrijven werkt het ruimtelijk beleid rechtstreeks in op de ontwikkelingskansen voor de **landbouw**: door zonevreemde vergunningen af te leveren in landbouwgebied, door open ruimte aan te snijden gaan kansen voor landbouwers verloren.

Met de inschatting en de waardering van de sociale en ruimtelijke impact van economische activiteit zijn al belangrijke aspecten van duurzaamheid genoemd. Het gaat daarbij uiteraard ook om de **ecologische impact** en de mate van circulariteit van de productieprocessen van de lokaal gevestigde bedrijven, onder andere van landbouwbedrijven; om de herkomst, het gebruik en hergebruik van grondstoffen en energie; om de weerslag en neerslag van productieprocessen op en in het natuurlijke milieu, op omwonenden en de lokale gemeenschap. Ook vanuit dat aspect is de vraag over de maatschappelijke verantwoordelijkheid van bedrijven en sectoren aan de orde en vervolgens de vraag naar de aard van de regulering door overheden.

Naast de regulering door de overheden, is ook de problematiek van de publieke economie zelf een deel van het lokale economische beleid (Bassens en De Boeck, 2022). Dat gaat vooreerst over **de rol van de overheid als werkgever; de overheid in haar rol als aanbesteder; de overheid als investeerder; de overheid in haar positie als grondbezitter en hoe ze met het gebruik van dat collectieve goed omgaat**, bijvoorbeeld via de keuzes die ze maakt in autonome gemeentebedrijven (AGB's) die instaan voor het beheer van het vastgoed van het lokaal bestuur. Het debat over de publieke economie gaat evenwel verder. In de laatste decennia zijn veel (delen van publieke) goederen en diensten vermarkt: ze zijn deel van de **marktlogica**. We denken bijvoorbeeld aan onderdelen van de zorg.

Andere delen van onze samenleving, zoals de woonmarkt, zijn van oudsher **geprivatiseerd**. In de tekst over (sociaal) wonen wezen we op het belang van de uitbreiding van sociale woningen in publiek eigendom omdat dat impact heeft op de prijsvorming en prijs-kwaliteitverhouding op de private markt.

Dat is een voorbeeld van het pleidooi voor een **sterkere lokale publieke economie**. Hetzelfde geldt voor diensten als onderwijs, kinderopvang of woonzorg, maar ook voor de publieke nutsvoorzieningen. Een substantiële publieke economie reguleert de prijzen en de verhoudingen op de private markten. Overheden kunnen via de publieke economie (prijsvorming, aanbod, toegankelijkheid ...) eigen keuzes maken in functie van bepaalde doelgroepen en daardoor effecten van de private markt temperen of tegengaan. **Discussies over het afstoten van publieke diensten en dus het reduceren van de publieke economie horen evenzeer tot het debat over het lokale economische beleid**. Uiteraard hebben niet alleen lokale besturen hier een verantwoordelijkheid, maar lokale besturen moeten die verantwoordelijkheid niet afschuiven.

Het spreekt vanzelf dat deze probleemomschrijving generiek blijft en in een tweede stap modulering nodig heeft naar de specifieke kenmerken van lokale besturen. Dat **maatwerk** is de noodzakelijke startbasis voor een eigen lokaal economisch beleid. Deels gaat dat om identieke aspecten voor alle lokale besturen, deels om op maat gemaakt beleid in functie van het lokale economische profiel en de uiteenlopende posities van lokale besturen in de lokale, nationale en internationale economische netwerken. De ruimtelijke kwesties bijvoorbeeld zijn zeker gedifferentieerd. In meer landelijke gebieden met een belangrijke landbouweconomie is bijvoorbeeld de vraag in hoeverre besturen nog ambachtelijke bedrijvigheid vergunnen in voormalige landbouwinfrastructuur in de open ruimte. In gemeenten met een centrumfunctie staat de verlinting in het suburbane gebied meer ter discussie.

De gemeenschappelijke drager is evenwel dat sterke lokale besturen in staat moeten zijn om een proactief economisch beleid op maat vorm te geven vanuit de horizontale verbanden met sociale, ruimtelijke en ecologische aspecten en de relaties met mobiliteit, logistiek en digitalisering. De eigen rol als overheid in de publieke economie is daarvan een integraal onderdeel.

b. TRENDS EN EVOLUTIES IN HET VELD

Van oudsher hebben de lokale besturen de infrastructurele aspecten van de economische ontwikkeling toevertrouwd aan de intercommunales voor streekontwikkeling en werken zij daarvoor ook samen met de Provinciale Ontwikkelingsmaatschappijen (POM's). Traditioneel gaat dat om het creëren en beheren van **bedrijvzones**. Op dat vlak zijn zeker inzichten gegroeid over het duurzamere beheer en efficiëntere ruimtegebruik, in cocreatie met bedrijven, soms ook met een sterkere eigen verantwoordelijkheid van bedrijven of bedrijvenverenigingen in vormen van zelfbeheer. Dat maakt deel uit van die gedeelde verantwoordelijkheid waar we het hierboven over hadden.

Er zijn grote (historische) verschillen tussen de intercommunales voor streekontwikkeling, maar **over het algemeen raken de grondreserves voor bedrijventerreinen stilaan uitgeput**, wat belangrijke gevolgen heeft voor de financiële leefbaarheid van de intercommunales en dus voor de lokale besturen. De toekomst ligt niet in het blijvend aansnijden van nieuwe ruimtes, wellicht wel in het efficiëntere gebruik van bedrijvzones en in de veel complexere aanpak van leegstaande ruimtes in of aan de randen van de centra. De complexiteit heeft zowel te maken met de financiële aspecten, met het soms ingewikkelde eigenaarschap, de juridische procedures en weerstand van omwonenden als met de zoektocht naar partners voor publiek-private samenwerkingsvormen.

Voor heel wat aspecten van het economische beleid zal **samenwerking noodzakelijk** zijn, maar dan moeten we de agenda van die samenwerking ook opladen met de thema's die we in onze probleemstelling hebben omschreven. Dat is nu nog maar mondjesmaat het geval. Er zijn zeker heel wat interessante lokale initiatieven, maar die zijn vaak eenmalig, kortstondig en beperkt qua schaal en bereik. Lokale besturen kunnen de samenwerking uitlokken door proactief met lokaal initiatief te starten. Dat is nu maar in beperkte mate het geval.

Vooraf onder impuls van de streekintercommunales en provinciebesturen waren lokale besturen betrokken bij het **economische streekbeleid** op het niveau van wat grosso modo nu op veel plaatsen de 15 **referentieregio's** zijn. Dat is aanvankelijk van onderuit gegroeid in de schoot van de intercommunales voor streekontwikkeling, soms samen of soms in concurrentie met de toenmalige Gewestelijke Ontwikkelingsmaatschappijen. Later heeft de Vlaamse overheid dat mee vormgegeven, eerst in de streekplatformen, later in de RESOC's (Regionaal Economisch Sociaal Overlegcomité). De inbedding in de Vlaamse overheid en de ondersteuning daarvoor is evenwel altijd halfslachtig en zeer beperkt geweest.

Vanaf de decentralisatie van het streekbeleid in 2015 naar de lokale besturen is die **bovenlokale dynamiek grotendeels stilgevallen**, al blijven sommige intercommunales en sommige provinciebesturen daarvoor actief en blijven ze in dat sociaal overleg investeren. De decentralisatie toonde vooral dat veel lokale besturen maar in beperkte mate belangstelling hadden voor het lokale economische beleid en daar noch de capaciteit, noch de competenties voor in huis hadden. Wie als politicus namens het lokaal bestuur deelnam aan het Streekplatform of het RESOC kon in eigen huis nauwelijks op professionele ondersteuning rekenen. De politieke belangstelling voor dit niveau was over het algemeen zeer gering en dus ook het leiderschap op dat streekniveau.

Veel lokale besturen hebben lange tijd op het economische veld een eerder afstandelijke positie ingenomen: ze zorgden vooral voor de ruimtelijke randvoorwaarden voor een autonoom functionerende markteconomie. Wat in die ondernemingen gebeurde en welke effecten dat had op de lokale gemeenschap is lang buiten het beeld gebleven van de lokale overheid.

Veel lokale besturen hadden daardoor weinig aandacht voor alle genoemde externe effecten en gingen niet kritisch om met de ruimtelijke, ecologische of sociale impact van economische infrastructuur. Het is nu steeds minder mogelijk om het niet over die effecten te hebben.

Het besef van het belang van die externe effecten, die stuk voor stuk belangrijke publieke waarden vatten, staat nu sterker op de lokale agenda. Een aantal lokale besturen ondersteunt actief de uitbouw van de **sociale economie** (bv. kringwinkels en repaircafés). Ze nemen meer initiatief om de lokale productie- en consumptieketens te versterken.

De leegstand van winkelruimtes in de centra leidt tot meer initiatief om het lokale vestigingsklimaat te versterken. Er is meer initiatief om leegstaande bedrijfsruimtes om te vormen, maar de uitdagingen op het vlak van dat soort complexe verweven projecten blijven bijzonder groot.

In het algemeen is het aanvoelen dat het veel lokale besturen nu aan capaciteit en competenties ontbreekt voor een beleidsmatige onderbouw van een eigen economisch beleid, dat het economische beleid te weinig verbonden is met de andere aspecten van het lokale beleid en dat de schaal van onze lokale besturen te klein is om beleid te kunnen ontwikkelen dat relevante impact heeft.

3. Elementen voor de toekomstvisie

a. WAT BETEKENT DIT VOOR HET LOKAAL BESTUUR?

De schets in hoofdlijnen hierboven verklaart waarom veel lokale besturen op het vlak van het lokale economische beleid weinig bestuurskrachtig zijn. Ze hebben weinig capaciteit en competenties in huis. We zien dat **probleem van bestuurskracht op 3 niveaus**:

1. Er is een kloof tussen de verwachtingen van ondernemers en bedrijven versus de **bepaalde lokale capaciteit en deskundigheid** (op het vlak van personeel, expertise en budget). Een gemeentelijk economisch beleid voeren vergt kennis van zaken (zoals opvolging van bovenlokale kaders, incl. Europese richtlijnen), de capaciteit om een integrale visie te ontwikkelen (multidisciplinair en transversaal) en de vaardigheden om in te spelen op processen en instrumenten uit andere beleidsdomeinen (bijvoorbeeld ruimtelijke ordening, mobiliteit, citymarketing en *city branding*, verfraaiing van openbaar domein, beleving en evenementen).
2. **Samenwerking** is nodig met verschillende soorten ondernemers, zowel lokaal in bijvoorbeeld een raad voor lokale economie als bovenlokaal (bijvoorbeeld voor de afstemming over de vestiging van supermarktketens, de afstemming met het streekeconomische beleid, de uitbouw van bedrijvenczones en de vrachtwagenroutes). Die samenwerking vergt professionele ondersteuning.
3. Het lokale kan een bron van **innovatie** zijn, maar dan moet die innovatie wel bestuurskrachtig zijn: bijvoorbeeld voor de ondersteuning van pop-ups en start-ups; voor b2b-events; voor strategische samenwerking in de driehoek tussen overheden, onderwijs en ondernemers (bijvoorbeeld voor STEM-pakketten); om transities in de landbouw te ondersteunen, om de lokale korte keten voor landbouwproducten te ondersteunen ... Ook op het vlak van activering zijn lokaal initiatief en lokale innovatie nodig om meer mensen naar zinvolle arbeid te begeleiden (zie hoofdstuk over arbeidsmarkt en activering).

Meer bestuurskracht is nodig om te komen tot:

- *performante gemeentelijke dienstverlening aan zelfstandigen en ondernemers gekoppeld aan lokale netwerking;*
- *een eigen sterke visie op detailhandel en ondernemerschap, geconcretiseerd in een beleid op het vlak van handelskernversterking, handelspanden en landbouw;*
- *visie op de lokale arbeidsmarkt en activering;*
- *kritische kijk naar de eigen rol en keuzes in het kader van de lokale publieke economie;*
- *een doordacht gemeentelijk ruimtelijk-economisch beleid, in afstemming met de regio.*

We werken hieronder de 5 aspecten of taakvelden schematisch verder uit. We houden het bij een korte insteek, zonder uitwerking op het technische niveau.

1. Performante dienstverlening

Het versterkte lokaal bestuur investeert in een **lokaal aanspreekpunt** voor zelfstandigen, ondernemers, kmo's, landbouwers en grote bedrijven. Dat is zowel een **digitaal als fysiek kanaal** voor dienstverlening als een actor in de beleidsvorming en het systematische overleg. Dat aanspreekpunt zorgt voor snelle, correcte, volledige en geïntegreerde informatie voor alle vormen van ondernemerschap en voor alle soorten vragen, ook die over lokale fiscaliteit voor bedrijven. Dat vergt al behoorlijk wat capaciteit en competenties, stabiliteit voor de opbouw van de noodzakelijke expertise en uitbouw van doorleefde contacten met de lokale ondernemerswereld. Dit soort loket steunt op de actieve kennis van de lokale ondernemingen, en op actuele datasets. Dat vergt performante IT en voldoende onderbouw van technische kennis.

Een belangrijke taak van het ondernemersloket is **goed vestigingsadvies** geven: een geïntegreerd advies aan allerlei soorten ondernemers, over de grenzen van gemeentelijke diensten heen, zodat de ondernemers niet zelf de administratieve puzzel hoeven te leggen (zie ook nota 'Hoe kwaliteitsvol vestigingsadvies geven?' (VLAIO, 2023).

Het lokale aanspreekpunt geeft mee vorm aan het beleid over **lokaal winkelen**, buurtwinkels (en buurt- of servicepunten), automaten, cadeaucheques, koopzondagen, ondernemersacties, ondernemersbeurzen, b2b-events om onderlinge interactie (en innovatie) tussen ondernemers te stimuleren...

2. Beleid over detailhandel en handelskernversterking

Een sterk lokaal bestuur kan de **ruimtelijke implicaties afwegen** van economische keuzes rond infrastructuur en van economische ontwikkelingsplannen, en kan ruimtelijke keuzes maken voor de inplanting van bedrijvigheid. Dat behelst onder andere:

- Verdere verlinting tegengaan en kiezen voor verweving in het fysieke weefsel van de kernen (zie 'Van leegstaande naar verweven werklocaties', van Kenniscentrum Vlaamse Steden, VLAIO en VVSG). Actieve regie en bemiddeling zijn vereist, aangevuld met gespecialiseerde kennis van bureaus.
- Betaalbare werk- en maakruimte creëren als springplank voor initiatiefnemers (zie het afwegingskader voor vestigingsmilieus, VLAIO).
- Een beleid rond handelsvestigingen voeren (zie nota VLAIO over 'integraal handelsvestigingsbeleid' en verwijzing naar het decreet integraal handelsvestigingsbeleid (2016) en het 'strategisch commercieel plan' als middel voor de opmaak van een gemeentelijk detailhandelsbeleid.

- Kiezen voor duurzaam beheer van bedrijventerreinen, in cocreatie.
- Zorgen voor gedeelde infrastructuur voor starters, lokale ondernemers, sociale economie, deeleconomie en buurtorganisaties.
- Leegstand, hergebruik en herbestemming inzetten als hefboom voor circulaire bouweconomie.
- Brownfieldconvenanten opstellen.
- De logistieke dynamiek van productieprocessen incalculeren bij ruimtelijke keuzes of bij het ontwerpen van ruimtelijke programma's.
- Grond- en pandenbeleid: leegstaande of vrijkomende handelspanden of bedrijfsruimten aankopen en/of transformeren (met bouw- en renovatiepremie, inclusief de eigen rol inzake grond- en pandenbeleid, ondernemerschap stimuleren via start-ups, pop-uphandelszaken).

>> Handelskernversterking

Voor de lokale economie is de maakindustrie nu belangrijker dan retail, die ongeveer op of her en der al ver over het verzadigingspunt is. In de maakindustrie zitten interessante kansen voor zinvolle arbeid en kleinschalige verwevenheid. Voor de handelskernversterking is een **geïntegreerd beleid nodig** met oog voor bereikbaarheid, toegankelijkheid, beleving, parkeerbeleid, duurzaamheid, groen en sfeer, stimulansen voor lokale handel, horeca, branding en citymarketing.

>> Landbouw

We hebben hierboven al gewezen op het bijzondere belang van het ruimtelijk beleid voor de lokale landbouw. Vanzelfsprekend heeft het lokaal bestuur geen vat op de macro-economische stromen waarin de landbouwproductie is gevat, maar ook in de landbouw zijn verschillende soorten bedrijven actief. Het lokaal bestuur kan een bijdrage leveren voor alle initiatieven die zich richten op **lokale markten** en op de vormgeving van de **korte keten**, die vanuit de landbouwers komen of samen met de landbouwers vorm krijgen.

>> Organisatie van ambulante activiteiten

De opkomst van (avond)markten, buurderijen, zomer- en winterbars, automaten, wekelijkse locaties voor ambulante handel op centraal gelegen locaties, foodtruckfestivals ... vraagt een creatieve benadering, **visie en regulering van ambulante activiteiten** (zie VLAIO en decreet van 2017 dat lokale besturen daarvoor meer autonomie geeft).

3. Koppeling economie, arbeidsmarkt en sociale economie

Voor dit aspect van het lokale economische beleid verwijzen we naar het hoofdstuk over arbeidsmarkt en activering. We wijzen er hier alleen nog even op dat wijkontwikkeling op de brug kan zitten tussen economisch beleid en activering. De renovatie van woningen bijvoorbeeld bevat heel wat kansen voor lokale bedrijven en voor de activering van mensen op deze arbeidsmarkt (onder andere door stages of werkplekken).

4. De lokale publieke economie

Het lokaal bestuur is zelf een economische actor en dat zou meer centraal moeten staan door:

- Het eigen personeelsbeleid kritisch te evalueren. We verwijzen hier ook naar de engagementen van de lokale besturen opgenomen in het sectorconvenant tussen de Vlaamse regering en de VVSG (2023-2025).

- De economische keuzes en gevolgen te overwegen bij aanbestedingen en oog te hebben voor de regulerende effecten van aanbestedingen.
- De keuze voor het behoud en waar mogelijk de versterking van de publieke economie door het publieke aanbod in wonen, zorg, onderwijs ...

5. Ruimtelijk-economisch beleid, in afstemming met de ruimere regio (referentieregio, streekintercommunales, Provinciale Ontwikkelingsmaatschappijen

Aspecten van het economische beleid vergen afstemming op regionaal niveau, eventueel binnen streekintercommunales. **Ze vereisen evenzeer lokale aansturing met de nodige competenties.** Het gaat dan onder andere om: vestigingsbeleid en regulering; kmo-zones; zonevreemde bedrijven (regularisatie of relocatie, aparte RUP voor zonevreemde bedrijven); beheer van bedrijvenszones/industriezones onder andere op het vlak van mobiliteit (vrachtwagenroutes); aparte aandacht voor sevesobedrijven (beleid op het vlak van noodplanning en veiligheid – bijvoorbeeld bedrijfsbrandweer).

Voor bepaalde aspecten van duurzaamheid zal evenzeer **samenwerking op en afstemming met het niveau van de regio** nodig zijn: de koppeling met het materialenbeheer van de intercommunales voor afvalverwerking; het beleid van de intercommunales in deze richting stimuleren en zelf op lokaal niveau daarvoor verantwoordelijkheid opnemen.

b. WAT BETEKENT DIT VOOR DE VLAAMSE OVERHEID EN DE INTERBESTUURLIJKE DYNAMIEK?

We schreven het hierboven al: de transitie naar een **duurzamere economie** vanuit sociaal, ruimtelijk en ecologisch oogpunt is niet alleen een zaak van de overheid, maar vooral een zaak van gedeelde maatschappelijke verantwoordelijkheid. Dat hangt samen met de **transitie** die sectoren en bedrijven doormaken en waarin zij hun maatschappelijke verantwoordelijkheid opnemen. Die transitie, bijvoorbeeld inzake omgang met energie, is overigens op bepaalde onderdelen volop aan de gang.

Op andere vlakken, bijvoorbeeld inzake circulariteit of ruimtelijke verdichting en verweving, is er nog veel werk te doen, maar dus ook veel zinvolle arbeid te creëren. Als de bouwsector massaal de overgang maakt naar meer duurzame en betaalbare technieken voor renovatie, dan heeft dat vanzelfsprekend een hoog hefboomeffect op de lokale samenleving. Lokale besturen moeten dan wel klaar zijn en in staat zijn om daarop in te spelen.

Het is zeker een deel van het lokale economische beleid om economische actoren op deze medeverantwoordelijkheid te wijzen en tot initiatief aan te zetten. Vanzelfsprekend is dat ook een verantwoordelijkheid van centrale beroepsorganisaties, van bedrijfssectoren, van het overleg tussen de sociale partners.

De Vlaamse overheid heeft via het agentschap VLAIO en het Departement WSE de laatste jaren geïnvesteerd om het **lokale ecosysteem gericht op het ondernemingsklimaat** te stimuleren, en heeft lokale ondernemers en lokale besturen ondersteund. Dat gebeurt op verschillende manieren:

- de actieve bemiddeling voor dossiers over brownfields met lokale bemiddelaars (brownfieldconvenanten);

- de ondersteuning van lokale netwerken tussen overheden, bedrijven en kennisinstellingen door de creatie van Vlaamse innovatie- en incubatiecentra (in de grotere steden, maar met een groot subregionaal en vaak internationaal bereik);
- de lokale activering stimuleren, onder andere via de partnerschappen in het kader van het Europees Sociaal Fonds (*zie hoofdstuk over arbeidsmarkt en activering*);
- de ondersteuning van overlegtafels van ambtenaren van de dienst Lokale Economie en schepenen voor Lokale Economie (samen met VOKA) gericht op kennisnetwerking en kennisdeling;
- de koppeling van die overlegtafels aan de Smart Cities-agenda.

De omslag van de Vlaamse overheid naar een **actieve ondersteuning van de lokale netwerken** ging niet zonder slag of stoot. Onderliggend was er discussie over de positionering van de overheid ten opzichte van dit soort netwerken, in relatie tot de ondersteuning door ondernemersorganisaties.

Nu lijkt een werkbare consensus te zijn gevonden voor een actieve **netwerkondersteunende rol van de Vlaamse overheid**. Binnen de Vlaamse overheid ging de omslag naar een meer decentraliserende filosofie niet vanzelf. Die omslag maakte voor de Vlaamse overheid ook zelf duidelijk dat er nog veel werk te doen is om het lokaal bestuur te versterken. Een aantal acties is op die versterking gericht.

Uit evaluaties van het Steunpunt Bestuurlijke Vernieuwing blijkt dat vooral de **netwerking vanuit VLAIO** voor innovatie tussen bedrijven, kennisinstellingen, provinciale initiatieven en Vlaamse initiatieven veel waardering krijgt omdat de Vlaamse overheid kiest voor een sterke lokale aanwezigheid waarbij ruimte is voor actieve deelname in lokale netwerken (Schraepen e.a., 2022).

Dit is in het kader van dit toekomstproject een **interessant prototype** omdat het toont hoe wij ons de uitwerking van interbestuurlijke samenwerking voorstellen: een Vlaamse overheid die sterk in het veld aanwezig is en zich mag integreren in de lokale netwerken en deel zijn van de lokale dynamiek. Dat is in alle teksten voor dit toekomstproject de rode draad.

4. Bronnen

Bassens, D., De Boeck, S. (2022), De essentiële economie. Motor voor sociaal-ecologische transitie.

Schraepen, P.J., Voets, J., Vos, D., De Rynck, F. (2022), Levende krachten en ontwikkelingen in de regio. Verkenning van economie en innovatie in Zuid-West-Vlaanderen, Gent en de Kempen, UGent.

VLAIO (2023), Hoe kwaliteitsvol vestigingsadvies geven?, Website VLAIO.

VLAIO (2023), Integraal vestigingsbeleid, Website VLAIO.

VLAIO (2023), Ambulante activiteiten, Website VLAIO.